

SOM JAG SER DET

Tro inte på skräckskildringarna om elektroniken och jobben:

Datorerna tvingar fram omställning — men det var värre på 60-talet

Av GUNNAR ELIASSON

Det nya har ofta oroat människan, kanske främst därför att hon inte kan förutse dess konsekvenser. Många av de tekniska förändringar som under tidernas lopp förbättrat människans villkor har av just det skälet ofta först stött på våldsamt motstånd, bl a på arbetsplatserna. Ibland undrar man om det finns något inneboende hov hos människor eller organisationer att först motsätta sig det som rubbar invanda cirklar, men sedan så småningom till hundra procent anamma det nya.

När nu kärnkraftsdebatten är över — somliga får ursäkta mig — så puttrar grytan kring ett nytt tema, "elektroniken". Bägge temata har ett skimmer av otäck mystik över sig. Vardagsmänniskan vet inte riktigt vad det handlar om. Sedan en tid tillbaka strömmar en flod av "skrämselinlägg" om elektronikens "arbetslöshetseffekter" genom media. Allteftersom fakta i målet kommit fram — bl a gör Data- och elektronikkommittén ett gott arbete här — har spöket flyttat sig, nu senast till kontoren, ett område som ännu är outrett i detta avseende.

De senaste inslaget är den slarvigt ihopkomna "bankstudien", där det talas "om en minskning av arbetsvolymen motsvarande 10 000 arbetstill-

fällen". Var och en har ju rätt att skriva vad han eller hon vill, men den här typen av alster förbättrar knappast vare sig den offentliga utredarbyråkratins eller professorernas redan skamfilade rykten.

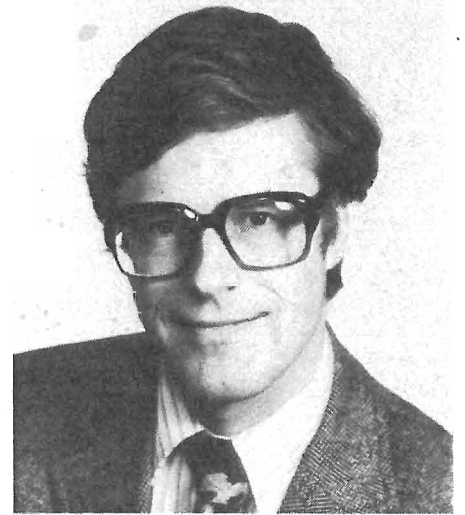
Varför denna oro över en ny teknik som i det långa loppet oundvikligen kommer att medföra en bättre yrkesvärld för människorna? Vad finns det för anledning att tro att elektroniken, om den släpps fritt fram, kommer att skapa massarbetslöshet, något som antyds i en nyligen utkommen rapport från ett engelskt fackförbund?

Det finns tre olika sätt att argumentera:

Praktikfallet. Man visar att en ny, bättre elektroniskt styrd grupp verktygsmaskiner bara behöver en tiondel av sin tidigare bemanning för att producera samma produkt och anser att detta räcker som bevis.

Djärva generaliseringar. Man tar ett extremt praktikfall från ett mindre led i produktionen och generaliserar resultaten till hela företaget eller branschen och antyder att det hela kommer att vara genomfört inom kort.

Den akademiska metoden. Man bygger en matematisk modell där resultaten, bl a arbetslöshet, finns inbakade som svåravslöjade antaganden. Endast experter kan sortera ut



Gunnar Eliasson, 43, är docent och chef för Industriens utredningsinstitut, IUI. Han har gjort omfattande studier av effekterna av datorisering och elektronisering, bl a för Data- och elektronikkommittén, DEK, i vilken han är ledamot.

vad som är påståenden.

Allt detta är olika grad uppåt vägarna, men det är samtidigt svårt att tro att författarna — bl a till bankrapporten — medvetet är ute efter att bedra allmänheten.

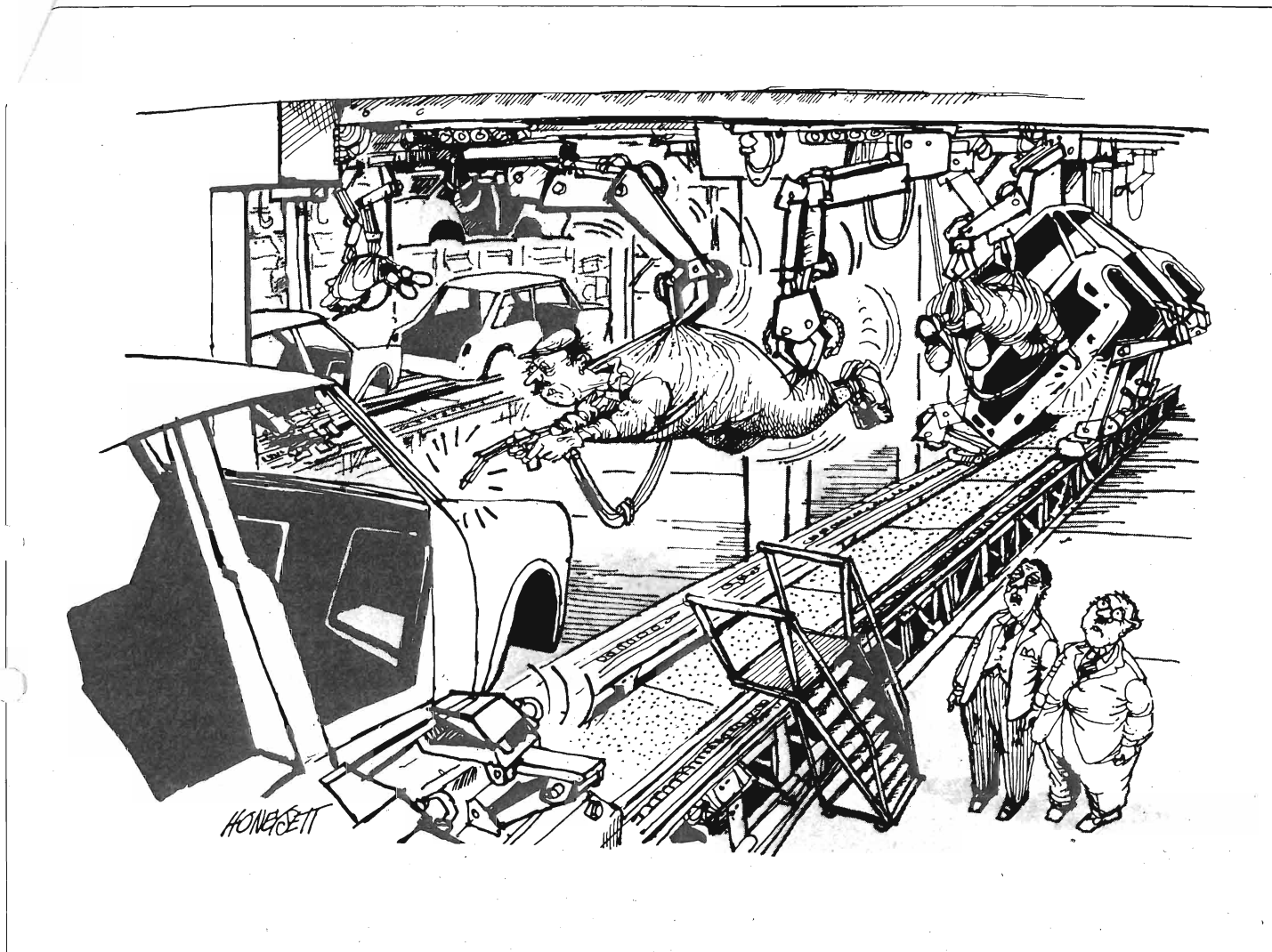
Normal utveckling

Inom IUI har vi försökt oss på att utvärdera vad som har hänt och håller på att hända. Vi har försökt mäta upp hur den nya tekniken kommer in och påverkar produktionen. Som jämförelsematerial har vi använt effekterna av tidigare tekniska förändringar. Det visar sig vara svårt att finna exempel på elektroniskt baserade tekniska förändringar som kan förväntas komma att påverka produktionsutvecklingen i industrin snabbare än de tekniska förändringar som ägde rum under t ex 60-talet.

Tag som exempel skalekonomisk utveckling i stålindustrin, särskilt i Japan, sedan mitten av 60-talet, som effektivt har tagit död på stora delar av svensk stålindustri under 70-talet. Det är svårt att föreställa sig att elektroniken kommer att ställa till med större förändringar.

Det mesta vi studerat vad gäller elektronikens tillämpning verkar ganska normalt, men det är fortfarande naturligtvis frågan om utvalda exempel.

Nästa steg är de totalekonomiska effekterna. Vi har inom IUI gjort simuleringsexperiment på en stor data-



"Tyvärr vill facket inte gå med på full automatisering ännu."

© Punch

baserad modell för den svenska ekonomin. Återigen kan man naturligtvis smussa undan många tendensiösa taganden i en sådan modell. Men om Ni lutar på oss – så har vi haft mycket svårt att simulera fram "arbetslöshetsscenarier" på grund av en påskyndad inhemsk teknisk förändringstakt så länge förändringarna håller sig inom rimliga gränser. Effekterna finns där men de är små och av snabbt övergående natur.

En universell informationsteknik

Däremot går det att åstadkomma kraftfullare negativa sysselsättnings-effekter – återigen i modellen – genom att anta att utländska konkurrenter leder teknikutvecklingen och konkurrerar ut inhemska företag på hemma- och exportmarknaden.

Återigen får vi från dessa argument inte dra slutsatsen att inga problem följer från elektronikens införande i privatliv och produktion. Vad vi kommit fram till är att denna teknik kommer att ha starkt förändrande ef-

fekter på samhället på lång sikt. Men taktiken gör att vi inte har anledning tro att större och snabbare omställningar kommer att tvingas fram än vad vi erfarit under t ex 60-talet. Förändringen kanske till och med blir mjukare.

Vad vi framför allt kunnat konstatera är att elektroniken är en "universell informationsteknik" som kan användas i väldigt många sammanhang. Detta kommer på sikt att medföra stora förändringar av produktion och privatliv. Men den nya tekniken är av sådan karaktär att den kräver ett växande kunnande för att kunna utnyttjas effektivt. Det är ofta ett otillräckligt kunnande som hållit tillbaka taktiken i införandet t ex i industrin. Detta gällde t ex datateknikens införande under 60-talet. De som var med på 60-talet kan erinra sig en liknande skrämdelembatt om de s k "datamaskinerna".

Kunskapskapitalets uppbyggnadstakt är avgörande för såväl människans förmåga att utnyttja den nya tekniken som för hennes villighet att acceptera den. Vårt offentliga skol-

system är en del av samhällets utbildningsapparat. Det har alltså ett stort ansvar här, särskilt vad gäller åren upp till och med gymnasiet.

Vårt eget tempo avgör

I det långa loppet blir det den inhemska tekniska förbättringstakten i företagen som bestämmer landets ekonomiska tillväxt. Bakom en snabb ekonomisk tillväxt finner man alltid en ständigt fortgående förändring; ändrade arbetuppgifter, byten av arbeten, ändrade arbetsmiljöer osv. Detta är något som har kännetecknat industriländernas ekonomiska utveckling under alla tider, och särskilt de länder som kunnat uppvisa en snabb ekonomisk tillväxt. Utan denna strukturella förändring hade det inte blivit någon tillväxt. Även elektronikens införande kommer att ge dessa effekter men detta är inte något speciellt kännetecken för elektroniken. Det gäller all den tekniska utveckling på vilken industriländernas ekonomiska välbefinnande baseras. □